

Joelen met de gezindheid van *Christus*

Gemeente van Christus,

Elk jaar opnieuw heb ik bij Kerst een *dubbel gevoel*. Toen ik gisteren een paar oude kerstpreken doorlas, ontdekte ik dat ik dat elk jaar opnieuw vertel – ik val in herhaling! Aan de ene kant voel ik me er goed bij. Het is de tijd van gezelligheid, huiselijkheid, lange avonden doorbrengen met familie en vrienden. De geur van dennennaalden, de lichtjes in huis, de talloze kaarsen. Heerlijk!

Kerst en de commercie

O ja, ik besef heel goed dat alles wat Kerst zo aantrekkelijk maakt, voor anderen precies de reden is om er tegenop te zien. Als je alleen bent of aan bed gekluisterd is al die romantiek en gezelligheid rondom je vooral een herinnering aan het gemis. Vreselijk moet het zijn om met Kerst eenzaam te zijn – verstoken van wie je dierbaar zijn. Lange dagen van gemis en verdriet.

Er wordt tegenwoordig wel eens geklaagd over de enorme commercialisering van Kerst. Het lijkt elk jaar bonter en uitbundiger te worden. Huizen worden versierd met lichtjes, een kerstboom binnen en een kerstboom buiten. Dure cadeaus onder de boom en een uitgebreid kerstdiner met familie. Het kan niet op. Zelfs de kredietcrisis heeft daar geen invloed op. Juist in onzekere tijden willen we dit feest van gezelligheid vasthouden. Midden in de winter hebben we dat ook even nodig; in de donkere dagen verlangen we naar wat feestelijkheid.

En *daar* is ook helemaal niets mis mee. Volgens mij moet je geen gelegenheid voorbij laten gaan om een feestje te vieren. En dit feestje vieren we bovendien al zo'n 2900 jaar zeer uitbundig – daar is niets nieuws aan...

Trouwe Germanen die we zijn

Jawel, 2900 jaar - ik vergis me niet. Want dit 'midwinterfeest' vieren we in deze streken al vanaf 900 voor Christus. De oude Germanen hadden het dan over het *Joelfeest*. 'Joel' is een oud Germaans woord dat waarschijnlijk zoiets

betekent als ‘wiel’ of ‘rad’. Het was het feest waarin met veel gefeest en gejoel weer een forse slinger aan het rad van de seizoenen werd gegeven. Die oude Germanen wisten wel wat ze deden! Het mag dan lijken dat alles tot stilstand komt, dat de natuur sterft, dat de zon uitdooft, dat de nacht het gaat winnen van de dag – maar nee, midden in de winter keren de zaken: het gaat weer lichter worden. We vieren nu al, midden in de winternacht, de terugkomst van het licht.

Wie zich er een beetje in verdiept zal ontdekken dat heel veel van wat wij doen in de decembermaand zijn oorsprong vindt in dit oude *Joelfeest* dat 13 nachten en 12 dagen duurde. Twee Germaanse goden speelden er een hoofdrol: *Wodan*, de oppergod komt op een wit paard en twee zwarte raven bij de mensen langs. Daar herkennen we toch onmiskenbaar Sinterklaas in. Maar Joel was vooral een feest ter ere van de vruchtbaarheidsgodin *Freij*, ter ere van wie een zwijn werd geofferd – en daarna natuurlijk smakelijk verorberd. Ziedaar, ons rijke kerstmaal. En de laatste van de 13 nachten van Joel werden de boze geesten verjaagd met joelen en herrie. En ook dat doen wij nog altijd met vuur-werk en klokgelui en in sommige streken nog met Midwinterhoornen.

Wij zijn dus allemaal hondstrouw aan deze oude voorchristelijke feesten. En niet zonder reden. Ik doe daar beslist niet schamper over. In streken zoals de onze is het belangrijk om het vol te houden in de donkere maanden, om niet bij de pakken neer te gaan zitten. *Daarom* zijn deze feesten en gebruiken ontstaan.

Kerstening is een wijze zet

Maar hoe zit dat dan met het christelijke Kerstfeest, wilt u misschien weten. Wel, ook in zuidelijker landen werd dit midwinterfeest gevierd en daar was het vooral een feest van de terugkeer van de zon. De oude Romeinen vierden het feest van de ‘Onoverwinnelijke Zon’ – ‘*Sol invictus*’. Toen in 313 na Christus keizer Constantijn overging naar het Christendom, wilde hij al die oude Romeinse gebruiken en feesten een christelijke betekenis geven. Het was een wijs man, hij wist dat je die oude gebruiken nooit uit de mensen zou krijgen. Mensen hadden deze feesten nodig. Afpakken kon hij niet en wilde hij ook niet.

En dus kregen de oude heidense feesten en gebruiken een *nieuwe betekenis*. De Onoverwinnelijke Zon werd een verwijzing naar de komst van het Licht in de Wereld bij de geboorte van Jezus. Het Joelfeest werd een *Christus*-feest, een *Kerstfeest*. En het werkte! Een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken en dat geldt ook voor oude Germanen. Die konden nu gewoon hun heilige plaatsen in ere houden, maar nu als christelijke kerken. En ze konden gewoon het midwinterfeest vieren, maar nu met engelen en herders en een Christuskind.

Het was een briljante zet. Nu, bijna 1700 jaar later vieren we immers nog steeds de Christelijke versie van Joël. En nu joelen we niet meer ter ere van Wodan, maar zingen ter ere van de zoon van David, het Kindje in de kribbe.

Vreemde romantiek

Het gevolg was wel dat plotseling die paar dingen die we in de bijbel vinden over de geboorte van Jezus heel erg belangrijk gingen worden. De eerste 3 eeuwen kende christenen geen feest waarop ze de geboorte van Jezus vierden. Kerstfeest bestond eenvoudig niet. Er zijn immers maar twee van de vier evangeliën die daarover iets vertellen en in de rest van de bijbel wordt er eigenlijk nergens naar verwezen. Het was het *Paasfeest* dat centraal stond in de bijbel en dus ook bij de eerste christenen. Kerst had geen betekenis.

Maar nu, met de introductie van het Kerstfeest gingen we die verhalen rond de geboorte van Jezus anders lezen. Omdat Europeanen Kerst in de *winter* gingen vieren werd die winter als het ware het verhaal ‘ingelezen’. Het is moeilijk om een exacte datering van de geboorte van Jezus te geven, maar zeker is dat het *niet* in de winter was. Een keizer zou het zich niet in zijn hoofd halen om een volkstelling midden in de winter te organiseren en bovendien zijn herders in de winter niet op het veld. Dikke kans dus dat het zomer was. Toch hebben de kerststalletjes en de kinderbijbels er romantische verhalen van gemaakt ‘midden in de winternacht’. Het kan verkeren.

Maar er veranderde meer. Het Germaanse Joelfeest en het Romeinse feest van ‘*Sol Invictus*’ waren blije feesten, vol hoop en blijheid midden in de donkerste periode van het jaar. Het waren feesten van overvloed – uitbundige en meeslepend feesten. Niet zoveel anders dan de moderne commerciële kerst! En dus gingen we nu ook die oude geboorteverhalen lezen als *feestverhalen*. Daar was ook wel wat voor te zeggen. De zingende engelen doen beslist feestelijk aan. Kerst als de feestelijke intocht van God in ons bestaan: ‘*Gloria in Excelsis Deo*’.

De keerzijde van het verhaal

Maar het verhaal zelf laat zich niet veranderen. En eerlijk is eerlijk, daar is de romantiek en de feestvreugde ver te zoeken. Het is een vreemd verhaal vol contrasten. Jazeker, er zong een engelenkoor, maar het publiek bestond uit herders en dat waren niet de romantische ‘herdertjes die bij nachte’ lagen. Herders waren in die tijd randfiguren, het laagste slag volk, ruw en onge-manierd, die met mensen omgingen zoals met beesten. En het kerstkindje lag in een trog omdat voor dit ongetrouwde stel geen normaal onderkomen meer beschikbaar was. Niet bepaald de feestelijke binnenkomst van een Bevrijder!

De hoofdrolspelers in dit verhaal zijn de naamlozen, de oude van dagen die hun dagen slijten in de tempel, ruwe herders en een ongetrouwd meisje. En nauwelijks is het kindje geboren of vader en moeder moeten vluchten voor een brute koning. En het verhaal van de kindermoord is niet bepaald een verhaal dat je graag aan je kleinkinderen voorleest onder de kerstboom. Er is geen romantiek te bespeuren in het kerstverhaal van de bijbel.

En zo zijn we terug bij het begin: de vreemde mengeling van gevoelens. Heerlijk die tijd van kerst, de romantiek, het lekkere eten. Maar we zouden die verhalen niet hoeven lezen... Het kerstdiner smaakt een stuk minder lekker als we ons de armoedige situatie van Jozef en Maria herinneren. En ik heb helemaal geen zin om de feestelijkheid van vandaag te verstoren met de donkere verhalen uit Lucas en Mattheus. We willen straks toch allemaal graag naar huis en feest vieren? Ik ook, ja! Maar wat moet je dan in de kerk? Geef mij maar gewoon dat oude Germaanse Joelfeest zonder het confronterende verhaal van het Kerstkind!

Het zat er al jong in!

Maar helemaal zwijgen over dit Kerstkind kan niet, dat begrijp ik wel. Zeker niet vandaag. En dus vraag ik toch maar: wàt wil Lucas ons vertellen? Marcus en Johannes vonden het niet nodig om verhalen over de jeugd van Jezus te vertellen, maar deze Lucas wel. *Waarom?*

Helemaal aan het begin van zijn boekje vertelt hij waarom hij zijn hele verhaal vertelt: hij wilde ene onbekende Theofilus vertellen dat het betrouwbaar is wat hij gelooft omtrent Jezus. Lucas schrijft vele jaren na de dood en opstanding van Jezus. Theofilus, wiens naam betekent 'vriend van God', was kennelijk lid van een van de eerste kerken. Maar hij had Jezus zelf nooit ontmoet. Lucas vertelt hem met klem: het zijn geen sprookjes waarin je gelooft – het is echt gebeurd.

En zoals dat gaat bij verhalen die we vertellen over helden – we zeggen dan: kijk, het zat er al jong in! Details die je anders vergeten was rond de geboorte, worden nu verteld om aan te wijzen wat je later duidelijker bent gaan zien. Zo vertelt ook Lucas zijn verhaal: kijk maar, het zat er al vanaf het begin in...

Ja, wat dan? Wàt zat er al vanaf het begin in? Ik denk dat we dan moeten denken aan wat we lezen in de brief aan de Filippenzen: de gezindheid, de instelling, de manier waarop Jezus in het leven stond! *Die* zat er al jong in! Wat een bijzonder mens was dit – ook dat zag je al aan het begin. Welk kind wordt zo aangekondigd door een engel, bij welk kind komen engelen opdraven? Later werd dat nog veel sterker: wàt een wijsheid, wàt een kracht, wàt een bijzondere gaven had deze Jezus! Hij had de uitstraling van een *god!*

Dat is wat ook Paulus schrijft aan de gemeente van Filippi: ‘hij had de gestalte van God’, letterlijk staat er: ‘de vorm’ of ‘de uitstraling’ van God. Hij leek wel ‘God op aarde’. Maar hij heeft dat niet geclaimd, hij heeft het de mensen niet in hun gezichten gegooid, zo van: ‘Kijk eens, hoe bijzonder ik ben’. Nee, zegt Paulus, hij heeft zijn bijzondere krachten en zijn bijzondere geschiedenis niet als ‘roofgoed’ gezien. Roofgoed kun je niet loslaten, je hebt het geroofd, gepakt om te houden. Maar Jezus was anders. Hij kon al die bijzondere gaven wèl loslaten en ‘de vorm’ (hier hetzelfde woord) van een *slaaf* aannemen. Hij zag er uit als God, maar hij koos ervoor door het leven te gaan als een *slaaf*.

Dat zie je al vanaf het begin. Die gezindheid zat er meteen al in. Wèl engelen, maar engelen die zingen voor ruwe herders. Wèl een beloofde zoon, maar een trog als wieg. Wèl een lofzang in de tempel, maar op de vlucht als een asielzoeker. Zo was Jezus bij ons, beste Theofilus, als een koning die *slaaf* wordt, als een God die als misdadiger sterft. Je kon het al zien toen hij geboren werd.

Een andere gezindheid

Tijdens ons gezellige kaarsverlichte kerstdiner voelen wij ons ook als een god in de polder. Rijk en goed bedeed. Bemind en ontroerd. En daar vertelt Lucas ons het verhaal van Jezus, die er ook uitzag als een God: rijk en wel bedeed met hemelse gaven. Maar hij achtte het niet als roofgoed – hij ging delen. Hij werd klein, hij ging op de knieën en diende mensen die hem niet dienen wilde.

Lucas en Paulus willen vanmorgen misschien niet per se ons Joelfeest bederven. Maar ze stellen ons wel een vraag bij onze rijkdom en onze overvloed. Of beter: ze vragen aan ons: *hoe* zit je nu aan tafel? Met welke *gezindheid*, met welke gerichtheid? Kun jij delen? Kun jij weggeven? Kun jij knielen? Kun je net zo klein worden als Jezus? Nu, en op 2 januari en op 25 augustus?

En het mooie is: het gebeurt! Mensen *worden* met kerst milder en liever voor elkaar. Er worden kerstbestanden afgekondigd, DJ’s gaan 6 dagen zonder eten aan het werk, cadeaus worden gegeven. Het gebeurt! Het werkt! Zullen we dan toch maar luisteren naar die oude woorden voordat we verder gaan met ons feest?

‘Laat bij jullie die gezindheid zijn die Christus Jezus had..’.

Is die gezindheid bij ons? Als we ons die vraag stellen met Kerst, wordt het misschien na Kerst echt een beetje lichter op deze wereld. Het geeft het nieuwe jaar een hele andere draai – een hele andere *Joel!*

Amen.